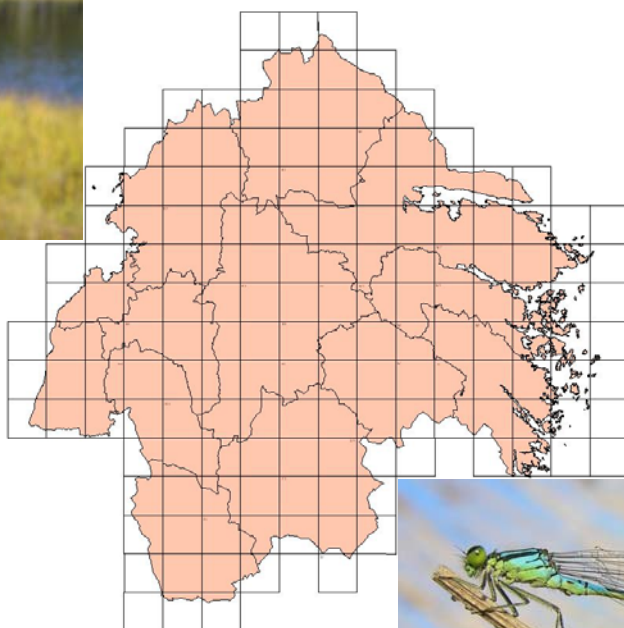

ÅRSRAPPORT 2008 FÖR PROJEKT TROLLSLÄNDOR I ÖSTERGÖTLAND

Projekt Trollsländor i Östergötland

Projekt Trollsländor i Östergötland är ett inventeringsprojekt som drivs av Entomologiska Föreningen Östergötland (EFÖ) och som går ut på att under en femårsperiod (2008-2012) kartlägga trollsländefaunan i Östergötland. Själva inventeringen sker ideellt. Ekonomiskt stöd för projektledning, resor, kurser och inrapportering av data har erhållits av Länsstyrelsen Östergötland och Regionförbundet Östsams Natur- och friluftsråd. En referensgrupp underställd EFÖ:s styrelse är ansvarig för verksamhetens genomförande. Referensgruppen består av Håkan Andersson, Kjell Antonsson, Jan Axelsson, Anders Göthberg, Tommy Karlsson (projektledare) och Björn Ström.

Deltagarna i projektet väljer/tilldelas en eller flera 10 x 10 km-rutor att inventera. Så många som möjligt av sju olika vattenmiljöer identifieras i varje inventeringsruta och besöks vid minst tre tillfällen (för-, hög- och sensommar). Alla arter av trollsländor och antalet individer för varje art noteras och rapporteras sedan till Artportalens rapportsystem för småkryp. Projektet fokuserar på inventering av vuxna trollsländor eftersom de är lättast att inventera och identifiera.

Det krävs inga förkunskaper för att delta, utan alla kan vara med. Som deltagare får man fälthandboken "Trollsländor i Sverige", en inventeringshandledning, fältblanketter och karta över sin inventeringsruta. Dessutom anordnas kurser i hur man går tillväga i fält, hanterar och bestämmer trollsländor, trollsländeeкологи och rapportering av fynden till Artportalen. Projektet blir det första i sitt slag i Sverige och som deltagare gör man en viktig insats för att förbättra kunskapen om vår natur då trollsländefaunan i Sverige är relativt dåligt undersökt.

För mer information, anmälan och bokning av rutor kontakta Tommy Karlsson, 013-17 47 22 (kvällstid), 070-605 62 61, tommy.karlsson@bredband.net. För information om kurstillfällen, vilka rutor som ledig m.m. kan man också besöka Entomologiska Föreningen Östergötlands hemsida www.ostgotaentomologerna.se.

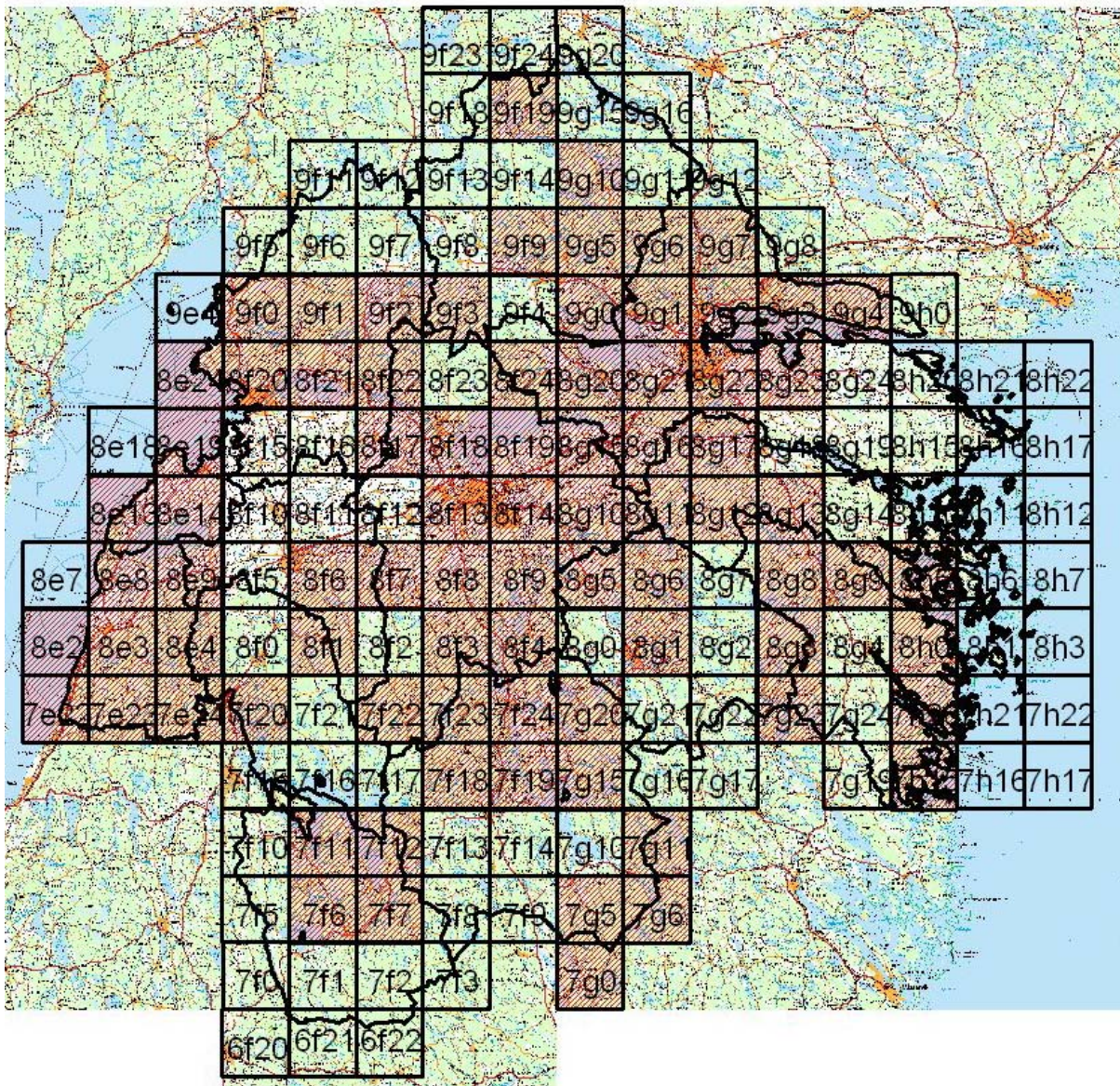

T v blå jungfruslända *Calopteryx virgo*. T h vassmosaikslända *Aeshna serrata*.

Antal deltagare och bokade inventeringsrutor

Uppslutningen av deltagare till projektet under det första året har varit mycket god. Under 2008 har 100 personer anmält sig som inventerare. Bakom vissa anmälda personer kan det dessutom dölja sig en familj, skolklass eller en grupp gymnasieelever. 12 av deltagarna är gymnasieelever som har genomfört inventeringen som en del av sitt projektarbete under det tredje året. Vidare har fem av deltagarna inventerat som en del i kursen "Importance of habitat parameters for evertebrates" vid Linköpings Universitet. I övrigt är deltagarna åldersmässigt sett en homogen grupp. Könsfördelningen hos de anmälda deltagarna är 40 % kvinnor och 60 % män. Rekryteringen av deltagare har skett genom riktad information till medlemmarna i EFÖ, deltagarna i Projekt Dagsfjärilar i Östergötland och gymnasieskolor, samt genom information i media.

81 av Östergötlands 161 inventeringsrutor har bokats under 2008. Att antalet bokade rutor är färre än antalet deltagare beror på att ett antal rutor inventeras av flera deltagare. Det förekommer också att deltagare inventerar i flera rutor. De bokade rutorna är förhållandevis väl spridda över länet. En tyngdpunkt kan dock ses kring storstäderna Linköping och Norrköping, medan t ex norra delarna av Finspång och Motala, södra delarna Kinda och Ydre, samt Vikbolandet är sämre representerade.

Bokade rutor 2008.

Organiserade aktiviteter inom projektet

Projektet startade officiellt med en träff för deltagarna 27 april på Naturcentrum. Träffen gästades av Göran Sahlén, Högskolan i Halmstad, trollsländeexpert och Ulf Bjelke, ArtDatabanken, expert på småkryp i vatten. Göran Sahlén gick igenom våra olika grupper av trollsländor och berättade om sin forskning på hur trollsländor kan användas som indikatorer på biologisk mångfald samt hur trollsländorna reagerar på klimatförändringarna. Ulf Bjelke visade olika finesser i Artportalen där inrapportering av fynd sker. Drygt 50 av deltagarna besökte träffen.

Under försommaren anordnades kurser i hur man inventerar och artbestämmer trollsländor. Fem endagskurser arrangerades i EFÖ:s regi och en tredagarskurs på Naturum Omberg av Länsstyrelsen Östergötland. Fyra av endagskurserna var förlagda till Linköpingstrakten och en till Norrköpingstrakten. Under varje kurs besöktes fem olika vattenmiljöer där trollsländor fångades för artbestämning. Deltagarna på tredagarskursen gavs en djupare inblick i trollsländornas liv och föreläsningar inomhus varvades med exkursioner i Omberg-Tåkernbygden. Totalt deltog 66 av deltagarna i kurserna. I juni arrangerades också en exkursion som gästades av Göran Sahlén. Under exkursionen besöktes några våtmarker i Ulrikatrakten och bl a den mycket sällsynta dvärgflicksländan *Nehalennia speciosa* beskådades. 18 personer deltog.

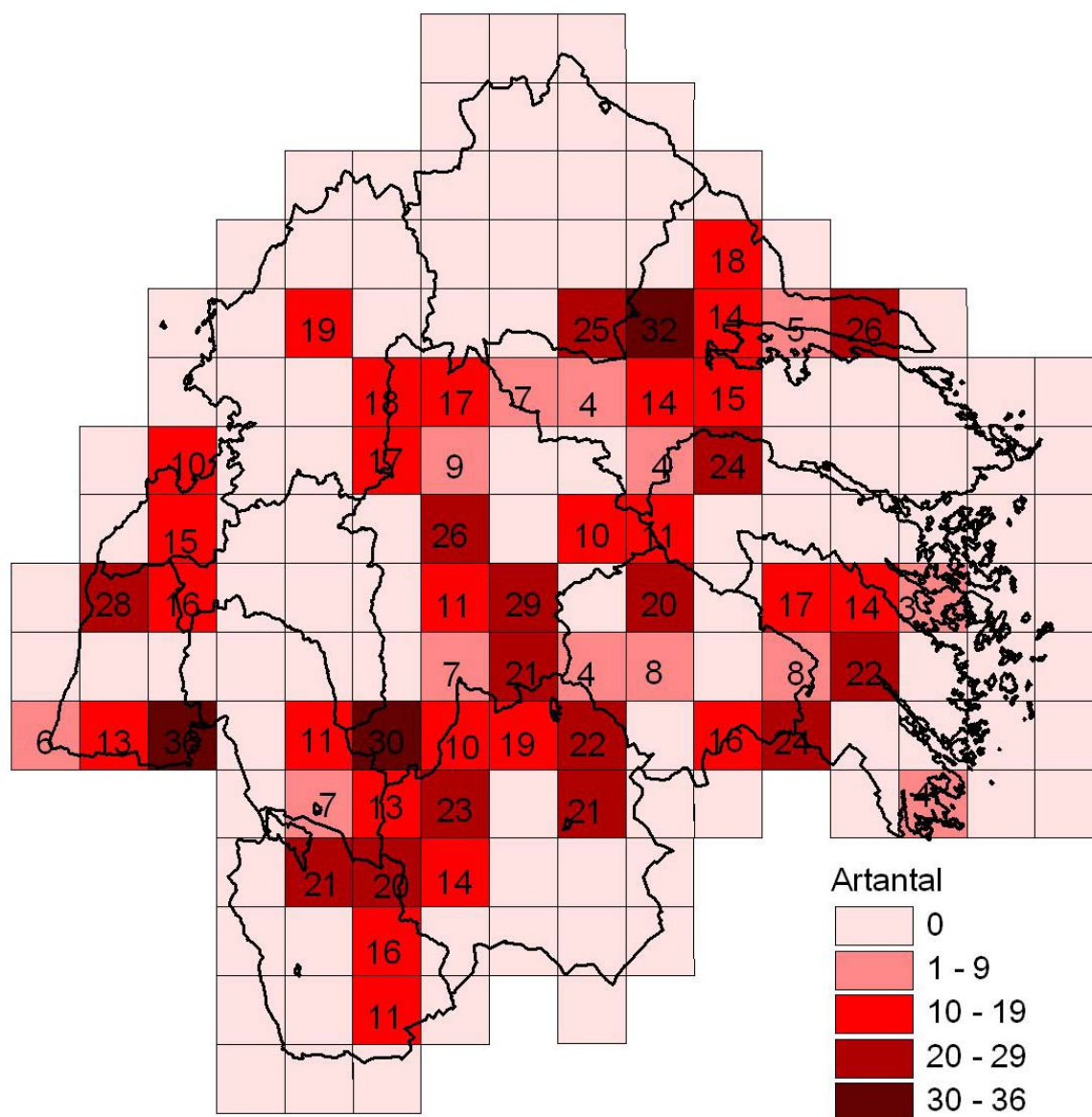
Endagskurs för projektdeltagarna 31/5 i Norrköpingstrakten. Foto: Geira Torjusen.

Antal observationer och arter

Totalt har 2701 observationer av 48 trollsländearter i Östergötland under 2008 rapporterats till Artportalen t o m 2008-12-01. I denna summa ingår även observationer som personer utanför projektet har gjort. Anledningen till att även dessa tas med är att de i många fall kan betraktas som positiva bieffekter av projektet. Ett inventeringsprojekt inspirerar även personer utanför projektet att rapportera observationer av trollsländor.

Antalet funna arter efter projektets första år måste betraktas som högt. Idag är 51 trollsländearter kända från Östergötland och under projektet kommer sannolikt nya trollsländearter för Östergötland att påträffas. Sveriges trollsländefauna är ännu dåligt undersökt och sydliga arter tycks vara under expansion norrut. Det är egentligen bara två utpräglade nordliga arter, fjälltrollslända *Somatoclora alpestris* och tundratrollslända *Somatoclora sablbergi* som förmodligen är helt omöjliga att finna i Östergötland.

Observationer har rapporterats från 56 inventeringsrutor. Från 43 rutor har ≥ 10 arter rapporterats, från 18 rutor ≥ 20 arter och från 3 rutor ≥ 30 arter. Det högsta artantalet som har rapporterats från en ruta är 36. Antalet arter som man kan finna i en ruta beror på var i länet den är belägen och hur många olika vattenmiljöer det finns i den. I en artfattig ruta kanske man inte hittar mer än 10-15 arter, medan det i ett fåtal extremt artrika rutor bör gå att finna 40-45 arter.

Antalet inrapporterade arter/inventeringsruta 2008.

Den art som det har rapporterats flest fynd av är fyrfläckad trollslända *Libellula quadrimaculata* (238 fynd), medan den minst rapporterade arten är tvåfläckad trollslända *Epitheca bimaculata* (ett fynd). Välrangerade arter är även mörk lyrflickslända *Coenagrion pulchellum* (192 fynd), brun mosaikslända *Aeshna grandis* (186 fynd) och ljus lyrflickslända *C. puella* (183 fynd), medan få fynd också har gjorts av kungstrollslända *Cordulegaster boltoni* (fyra fynd) och grön mosaikslända *Aeshna viridis* (fyra fynd). Fyrfläckad trollslända är sannolikt en mycket vanlig art i Östergötland och uppträder ofta i stor mängd. Därtill är den lätt att känna igen med sina mörka fläckar på vingnoderna, samt den håriga och brunfärgade kroppen. Liksom brun mosaikslända är det en art som går att känna igen i flykten. De mest välrangerade arterna är alla typiska generalister, d v s de kan leva i en mängd olika slags vattenmiljöer, till skillnad mot arterna med få fynd som är specialiserade på vissa miljöer och mer lokalt förekommande. Tvåfläckad trollslända lever i små men djupa medelnäringsrika skogssjöar, kungstrollslända i skogsbäckar och grön mosaikslända i vegetationsrika sjöar med vattenväxten vattenaloe. Tvåfläckad trollslända har dessutom ett beteende som gör den svårupptäckt: den flyger ofta ute över öppet vatten och rör sig sällan nära strandkanten.

T v fyrfläckad trollslända *Libellula quadrimaculata*. T h citronfläckad kärrtrollslända *Leucorrhinia pectoralis*.

Intressanta fynd

Redan under projektets första år har många intressanta fynd gjorts som har förbättrat vår kunskap om olika arters utbredning och frekvens i Östergötland. Citronfläckad kärrtrollslända *Leucorrhinia pectoralis* är en trollslända som är upptagen i EU:s habitatdirektiv och som medlemsländerna har ett särskilt ansvar att bevara. Under 2008 har ett relativt stort antal fynd (48) gjorts av arten i Östergötland, vilket är värdefull kunskap då Sverige ska rapportera tillståndet för arten till EU.

De senaste åren har flera insekter konstaterats expandera sin utbredning åt norr, vilket kan vara ett resultat av den globala uppvärmningen. Mindre smaragdflickslända *Lestes virens* är en rödlistad art (missgynnad, NT) som fram till något år sedan betraktades som sällsynt och endast var funnen i Skåne, Blekinge, Öland och Gotland. Den tycks dock utvidga sin utbredning norrut och är nu funnen med spridda förekomster upp till Uppland. I Östergötland konstaterades den 2006 och under 2008 har den påträffats på sex nya platser. Genom Projekt Trollsländor i Östergötland dokumenteras de nu pågående utbredningsförändringarna hos trollsländorna.

Griptångsflickslända *Coenagrion armatum* och månflickslända *C. lunulatum* anses båda vara ganska ovanliga och med oklar status i Sverige. I övriga Europa är de sällsynta och minskande på många håll. Trollsländeprojektet har förbättrat kunskapen om dessa arter avsevärt. Antalet kända förekomster av griptångsflickslända har ökat från en till nio, och för månflickslända från två till 14 redan efter första årets inventering.

T v mindre smaragdflickslända *Lestes virens*, nederst visas närbild av den för arten karaktäristiskt gulsfärgade nacken foto: Mattias Lange. T h, överst griptångsflickslända *Coenagrion armatum*, nederst månflickslända *C. lunulatum*.

För Europas mest sällsynta och hotade trollslända, dvärgflicksländan *Nehalennia speciosa* har en ny förekomst upptäckts i Östergötland. Arten var fram till 2006 betraktad som utdöd i Sverige då den återupptäcktes i Uppland. 2007 upptäcktes den också i Östergötland och två av landets tre kända förekomster är nu belägna i Östergötland. Återfynden av dvärgflickslända har väckt stort intresse och åtskilliga "artjägare" har under sommaren 2008 besökt de östgötska förekomstlokalerna för att "kryssa" denna raritet.

Överst dvärgflickslända *Nehalennia speciosa*, t v hane och t b hona. Nederst Skogsgölen, Asby församling, förekomstlokal för dvärgflickslända.